

JORDI RIBOT PUJALT/CONNA

Espais per gaudir i aprendre

Els jardins botànics de plantes medicinals

Passejar per un jardí botànic de plantes medicinals és una activitat plaent i educativa. En aquest sentit, les comarques gironines són prou afortunades. En trobem des de ran de mar fins al repeu de les muntanyes prepirinenques, passant per alguns d'inserits a l'entramat urbà. Tots aquests jardins, sense excepció, neixen amb l'objectiu de donar a conèixer els usos associats a la notable diversitat natural del nostre país. Una tasca encomiable.

ESTER SALA I CODINA > TEXT

>> *Espígol*
(*Lavandula latifolia*).

En els jardins botànics es mostren les espècies de plantes més utilitzades amb finalitats medicinals i també alimentàries, culinàries, cosmètiques o veterinàries. En alguns casos es distribueixen en funció del seu hàbitat natural, i en d'altres segons el seu ús o aplicació, sense oblidar aquells jardins que les presenten tenint en compte la seva aparent similitud. Perquè el visitant pugui treure el màxim rendiment d'una visita, és molt important una bona retolació. Cal que els exemplars estiguin ben identificats, amb una informació clara i senzilla: planta i rètol haurien d'anar de braçet. Certament, un important esforç de gestió.

Les particularitats de cadascun dels jardins botànics vénen donades per una curta o gran trajectòria històrica, la seva extensió, la situació en el territori i pels recursos que el seu promotor hi pot destinar, però és habitual que les plantes medicinals més conegudes i utilitzades hi siguin presents. Així, és fàcil trobar-hi la marialluïsa, la ta-

rongina, la calèndula, la sàlvia, la camamilla, l'espígol, la valeriana o el romaní.

Una visita a un jardí botànic pot ser molt diferent segons l'època de l'any, la meteorologia del moment, el nombre de visitants amb els quals la compartim o, fins i tot, el nostre estat d'ànim. És per això que retrobar-los en diferents èpoques de l'any pot ser sorprenent.

Alguns dels espais amb plantes medicinals que presentem a continuació formen part de jardins més extensos, com el Jardí Botànic Marimurtra de Blanes, el Parc Nou d'Olot o el Parc de Pedra Tosca de les Preses. D'altres, en canvi, estan dedicats exclusivament a les plantes medicinals i a l'etnobotànica, com el Jardí de Gombrèn, el Cau de les Marietes de Vilabertran, el Jardí d'Espolla i el Jardí del Monestir de Sant Joan les Fonts. Finalment, a Besalú i a Santa Coloma de Farners, dos municipis amb llarga tradició ratafiaire, hi ha sengles jardins que mostren les principals herbes emprades per preparar aquest excel·lent licor.

Les particularitats dels jardins botànics vénen donades per una trajectòria històrica, la seva extensió, la situació en el territori i pels recursos destinats

JORDI RIBOT PUNTI/ICONNA

El jardí botànic de la Selva

El Jardí Botànic Marimurtra de Blanes es remunta als anys vint del segle passat, quan l'alemany Carl Faust va crear-lo perquè esdevingués una seu internacional per a la recerca científica. Actualment és gestionat per la fundació que duu el nom del fundador. L'any 1995 fou catalogat com a Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN) en la categoria de jardí històric. En tota la finca, des de la qual es contemplen unes esplèndides vistes als penya-segats costaners, es mostren milers d'espècies, predominantment mediterrànies però també d'arreu del món. A l'entrada del recinte, un rètol amb la inscripció *HORTUS BOTANICUS MARIMURTRA* recorda l'antiga denominació que rebien els jardins botànics al Renaixement, i en els quals s'estudiaven les espècies vegetals i les seves propietats mèdiques.

Al bell mig de la finca existeix una petita zona dedicada a l'etnobotànica, amb varietats adaptades al clima de la zona i, just al costat, hi ha el parterre amb espècies tòxiques. La col·lecció «Camins de salut. Itine-

raris per conèixer les plantes medicinals de les comarques gironines» (2011) conté una guia que de forma rigorosa descriu algunes de les plantes medicinals que s'hi troben, com la murtra, que dóna nom al Jardí i que és emprada com a anticatarral i com a antiseptica.

A Santa Coloma de Farners, en un petit espai del nucli urbà, hi ha el Jardí de la Ratafia. Aquest modest jardí fou inaugurat el 2013 gràcies a la col·laboració entre la Confraria de la Ratafia i l'Ajuntament de la ciutat. Hi ha plantades una vintena d'espècies, les més habituals en les receptes d'aquest beuratge, que es pot considerar un dels digestius més populars a les nostres contrades.

Jardins botànics de l'Alt Empordà

A Vilabertran, a l'Alt Empordà, Rosa López i Cristina Viñas, del Cau de les Marietes, ens guien per entre els parterres de l'Horta d'en Moner, una finca familiar des d'on difonen tots els coneixements que han adquirit amb els seus anys d'expertes remeieres.

>> *Entrada al Jardí Botànic Marimurtra, de Blanes.*

L'any 1995 el Jardí Botànic Marimurtra fou catalogat com a Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN) en la categoria de jardí històric

Herbes remeieres i agrupacions

A casa nostra hi ha grups de voluntaris que recullen i difonen els usos de les plantes.

Remeiers i remeieres de les comarques gironines

Col·lectiu assembleari (no és una associació) que vol recuperar de l'oblit la saviesa amagada a les plantes, amb la natura com a model. Va sorgir l'any 2008 arran de la necessitat compartida per un grup d'amics i amigues de rescatar de l'oblit aquells savis aprenentatges que van fer els nostres avantpassats, sobretot les dones, i que ara, amb la medicina «moderna», correm el risc de perdre. El grup té el desig i el compromís de recopilar tota aquesta experiència, posar-la en valor i transmetre-la a les noves generacions perquè no es perdi. S'organitzen passejades, xerrades, demostracions, jornades gratuïtes... a partir dels recursos propis i de la generositat dels remeiers, remeieres, col·laboradors i col·laboradores.
<http://remeiersiremeieres.blogspot.com.es>

Àvies remeieres de l'Associació Pedra Tosca

Grup d'àvies que tots els dilluns primers de mes a la tarda es troba al Baixador de Codella, al Parc de Pedra Tosca de les Preses, per parlar de plantes, d'aquelles que interessa conèixer. Cada persona parla del que sap i entre tothom s'aprèn, i molt, sobre usos i costums antics basats en les herbes, les aplicacions actuals, infusions, curiositats... A més, tots els dissabtes primers de mes organitzen tallers i destil·lacions per gaudir de la planta del mes: d'una forma molt pràctica s'elaboren i es proven els productes del taller, i després se'ls emporten o bé els degusten com a aperitiu o per a postres. El grup també col·labora en altres activitats externes al Parc de Pedra Tosca.
www.associaciopedratosca.cat

Associació Jardí Botànic Plantes Medicinals de Gombren

L'objectiu del Jardí i l'Associació és ser un reclam per a aficionats a la medicina natural, a la botànica, la natura, jardineria, etc... i, sobretot, incentivar

el coneixement de les plantes per potenciar-ne l'ús terapèutic, és a dir, la fitoteràpia. Això, sense oblidar l'etnobotànica i la importància de les plantes en tots els aspectes: culinari, cosmètic, ornamental, mediambiental... Per assolir aquests objectius s'organitzen tota mena d'activitats: xerrades, tallers, visites guiades al jardí, itineraris guiats a la muntanya i de plantes medicinals silvestres comestibles, fruits silvestres, herbes aromàtiques, arbres i arbusts, festa de St. Joan, actes lúdics i intercanvis amb altres jardins, etc.
<http://jardibotanic-gombren.cat>

FloraCatalana

Projecte col·lectiu i voluntari al voltant del coneixement de les plantes de casa nostra. És una font d'informació virtual, però també de trobada de grups locals, que dona suport a la identificació de les plantes i a l'intercanvi de coneixements botànics i etnobotànics. Es tracta, potser sense voler-ho inicialment, d'un veritable projecte de país, que ha esdevingut referent pel que fa a la informació botànica. Una de les claus ha estat el rigor en la informació facilitada, cada cop més completa tant pel que fa al nombre d'espècies com al nombre d'imatges de cadascuna. El potencial actual—després de cinc anys llargs de feina— dels continguts del web és molt elevat, i ja permet desenvolupar noves activitats participatives. L'associació vol enfortir l'estructura organitzativa i fer-se visible al conjunt de la societat.

www.floracatalana.net

Fa temps que a l'Associació del Cau de les Marietes cultiven un munt d'herbes remeieres, les cullen, les deixen assecar i les guarden per fer unguents o olis

No es cansen mai d'aprendre i defensar els usos tradicionals de les plantes. Des de l'Associació del Cau de les Marietes cultiven un munt d'herbes remeieres, les cullen, les deixen assecar —si cal— amb molta cura i les guarden per fer l'ungüent de la padrina o l'oli de la Rosa per al dolor, entre molts d'altres. Fa més de 14 anys que ofereixen visites concertades i tallers amb les plantes del jardí. Ací i allà també creixen algunes plantes tòxiques, que mostren als visitants perquè les coneguin i no en facin mal ús.

El Jardí de l'Albera, a Espolla, es va inaugurar l'estiu de 2014, fruit de la col·laboració entre diferents experts i entitats de la zona, amb l'objectiu de recollir les plantes remeieres que es troben a les brolles silíceoles properes, al massís de l'Albera. Actualment ja compta amb més de cent espècies, però hi ha la intenció d'ampliar-ne el nombre. Sobretot es tracta d'espècies medicinals usades en l'antiguitat, la majoria de les quals han caigut en desús. Per facilitar la identificació de les plantes, es presenten

col·leccions d'un mateix gènere botànic o de gèneres similars, com els rosers, les eufòrbies, les lavandes i les ginestes.

Jardins botànics de la Garrotxa

El Jardí de la Ratafia de Besalú és un espai que data de l'any 2005. Està situat en una zona privilegiada vora el riu Fluvià, prop dels horts, formant part de l'anella verda de la vila medieval. Malgrat que les receptes de ratafia poden ser més o menys complexes, aquí se n'han plantat alguns dels ingredients més comuns.

A Sant Joan les Fonts hi ha el Jardí del Monestir, un petit espai amb algunes de les plantes aromàtiques més conegudes. Pels voltants també hi creixen d'altres espècies amb propietats medicinals i culinàries, com el freixe, el lledoner, el llorer, la berberna, els plantatges i la malva.

Al municipi veí —Olot—, hi ha un esplèndid jardí de propietat municipal situat al Parc Nou. L'interès i la necessitat de preservar la magnífica roureda humida de

>> *Jardí del Monestir, de Sant Joan les Fonts.*

L'interès de preservar la roureda humida de roure penol del Parc va fer que el 1986 aquest espai fos declarat Jardí Botànic de Vegetació Natural Olotina

SALVADOR COMALAT

SALVADOR COMALAT

>> *Jardí de plantes remeieres de la Garrotxa, al Parc Nou d'Olot.*

>> *Ginesta (Spartium junceum).*

DUHAMEL DU MONCEAU, H.L., TRAITÉ DES ARBRES ET ARBUSTES (1812)

roure penol del Parc van fer que el 1986 aquest espai fos declarat Jardí Botànic de Vegetació Natural Olotina. Actualment l'Institut de Cultura de la ciutat el presenta com una sala més del Museu dels Volcans. En aquest marc privilegiat, l'any 2005 va néixer el Jardí de plantes remeieres de la Garrotxa, amb onze parterres que contenen nombroses plantes medicinals i un mur de pedra seca lateral que acull espècies rupícoles. Amb un objectiu eminentment pedagògic, es mostren ben properes parelles de plantes que algunes vegades es poden confondre, com la gòdua i la ginesta, el timó i el barballó o la farigola i la farigoleta. El banc de fusta situat a la banda més a solell del jardí està dedicat «A Marissa Llongarriu, qui va estimar aquest parc», i que ens va deixar l'any 2013. Durant més

>> *Camp d'hisop al Parc de Pedra Tosca de les Preses.*

de vint anys fou conservadora del Museu dels Volcans i també va ser la impulsora d'aquest tranquil però concorregut racó del Parc.

Continuant a la Garrotxa, ens endinsem al Parc de Pedra Tosca de les Preses. Des de l'any 2004 s'ha recuperat l'antic artigatge agrícola del Bosc de Tosca, que va tenir la seva màxima esplendor als segles XVIII i XIX. En una de les artigues, el grup d'Àvies Remeieres de l'Associació Pedra Tosca té cura de les espècies silvestres i cultivades del Jardí de plantes medicinals. El microambient que es crea a les parets seques que delimiten l'espai permet el creixement de l'orella de xai, l'arròs de paret, el tussilag o l'orella d'ós. Ben a prop d'aquesta zona també hi ha cultius d'espígol, hisop, sàlvia i romaní. A principi d'estiu, quan estan en

Amb un objectiu pedagògic, es mostren parelles de plantes que es poden confondre, com la gòdua i la ginesta

SALVADOR COMALAT

>> *Grosella (Ribes rubrum)*, al Jardí de Gombren.

plena floració, mereixen almenys una visita per gaudir de la imatge i de les dolces olors que ens ofereixen. Més endavant, les àvies colliran les tiges florides per fer tallers amb tota mena de preparats medicinals, cosmètics i decoratius.

Un jardí botànic del Ripollès

La darrera proposta d'aquesta ruta és el Jardí botànic de plantes medicinals de Gombren, al Ripollès, obert al públic de maig a octubre. L'exuberància de molts dels exemplars denota la seva llarga trajectòria, iniciada l'any 1995, a partir de la iniciativa de l'Ajuntament i de dues veïnes del poble, Conxita Cortina i Lourdes Niubò. Més tard, el 2004, es crea l'Associació Jardí Botànic Plantes Medicinals de Gombren, per gestionar-lo i procurar-ne la continuïtat.

SALVADOR COMALAT

>> Jardí botànic de plantes medicinals de Gombren.

Consta d'unes 300 espècies de la comarca, distribuïdes en sis espais diferenciats: les plantes culinàries, les de conreu, les de l'hort, les plantes de jardí, les complementàries i les silvestres, que són el grup majoritari. A més, s'identifiquen les plantes que poden ser tòxiques, com la didalera, la corona de rei i l'évol.

En acabar el recorregut ens adonarem com els jardins botànics de plantes medicinals mostren una part del nostre passat i també del nostre present. Aprofitant l'interès i el potencial d'aquest fet, val la pena reivindicar-los com a espais científics que ens apropin a les tradicions i a la cultura del país, d'una manera amable i rigorosa alhora.

Ester Sala i Codina és farmacèutica.

>> *Évol (Sambucus ebulus)*.

DUHAMEL DU MONCEAU, H.L., TRAITÉ DES ARBRES ET ARBUSTES (1812)

El Jardí botànic de plantes medicinals de Gombren consta d'unes 300 espècies de la comarca del Ripollès, distribuïdes en sis espais diferenciats